

কিতাপৰ কথা

প্ৰফুল্লদত্ত গোস্বামী

পাঠটো নিৰ্বাচন কৰাৰ উদ্দেশ্য :

গ্ৰন্থ অধ্যয়ন সাম্প্ৰতিক কালত জ্ঞান লাভৰ অন্যতম উপায়। কিতাপতেই যে যুগ-যুগান্তৰৰ, দেশ-বিদেশৰ, নানা তৰহৰ জ্ঞান-অভিজ্ঞতা থূপ খাই থাকে— সেয়া অতি সহজ-সৰলভাৱে পাঠটিত উন্মোচিত হৈছে। ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলৰ মনত কিতাপৰ প্ৰতি বা অধ্যয়নৰ প্ৰতি আগ্ৰহ বৃদ্ধি কৰাৰ বাবে পাঠটি অতি গুৰুত্বপূৰ্ণ। এই কথা বিবেচনা কৰি পাঠটি নিৰ্বাচন কৰা হৈছে।

লেখক পৰিচিতি :

দক্ষিণ কামৰূপৰ নাহিৰা সত্ৰত প্ৰফুল্লদত্ত গোস্বামীৰ (১৯১৪-১৯৯৪) জন্ম হয়। ১৯৪০ চনত কটন কলেজৰ পৰা তেওঁ ইংৰাজীত সন্মানসহ স্নাতক পৰীক্ষাত উত্তীৰ্ণ হয়। ১৯৪৪ চনত কলিকতা বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পৰা ইংৰাজীত এম. এ. উপাধি লাভ কৰে। যোৰহাটৰ জে. বি. কলেজ আৰু কটন কলেজত অধ্যাপনা কৰাৰ পিছত তেওঁ ১৯৪৮ চনত গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ত প্ৰবক্তা হিচাপে নিযুক্তি লাভ কৰে। লোক-সংস্কৃতি বিষয়ত গৱেষণা কৰি গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পৰা ১৯৫৫ চনত তেওঁ ডক্টৰেট উপাধি লাভ কৰে। ১৯৮১ চনত লোক-সংস্কৃতি গৱেষণা বিভাগৰ অধ্যাপক পদৰ পৰা অৱসৰ গ্ৰহণ কৰে। 'কেঁচা পাতৰ কঁপনি' গোস্বামীৰ এখন বিখ্যাত উপন্যাস। তেওঁৰ আন উল্লেখযোগ্য গ্ৰন্থসমূহ হ'ল — 'শেষ ক'ত' (উপন্যাস), 'মনৰ পক্ষী

উভতি উৰে' (আত্মজীৱনী), 'এই যুগৰ সাহিত্য', 'সাহিত্য আৰু জীৱন', 'অসমীয়া জন সাহিত্য', 'ইউৰোপৰ মনীষা', 'মোৰ ৰাছিয়া ভ্ৰমণ', 'মাণিক চন্দ্ৰ বৰুৱা', 'নিতে নৱৰূপ তাৰ' আৰু 'বুৰঞ্জী আৰু সংস্কৃতি'। গোস্বামীয়ে ইংৰাজী ভাষাতো কেবাখনো মূল্যবান গ্ৰন্থ ৰচনা কৰে।

মূল পাঠ :

বাইবেলত আছে বোলে কিতাপ ওলোৱাৰ শেষ নাই, কিন্তু সৰহকৈ পঢ়া-শুনা কৰিলে শৰীৰ ভাগৰিহে পৰে। বাইবেলত আকৌ পায় যে জ্ঞানৰ পৰিসৰ যিমানৈ বঢ়ায় সেইজনে বেদনাৰ পৰিমাণো বৃদ্ধি কৰে। জ্ঞান বাঢ়িলে মানুহৰ বোধশক্তি বাঢ়ে, চিন্তা বাঢ়ে, অনুভূতি চোকা হয়, তেওঁৰ সুখ-দুখৰ ভাবো সৰহ হয়। এই কাৰণেই সম্ভৱ জ্ঞানৱন্ত লোকৰ মনৰ বোজা গধুৰ। নাজানিলেই ভাল, অজ্ঞানতে সুখ— এনেকৈয়ো কেতিয়াবা কোৱা হয়। তথাপি আজিৰ জগত ছপাখানাৰ জগত, কিতাপ-আলোচনীৰ জগত। কিতাপ আওকাণ কৰি আমি জীয়াই থাকিব নোৱাৰোঁ।

অনাখৰী চহা লোকেও কিতাপৰ পৰা লাভ কৰিব পৰা জ্ঞানক অশ্ৰদ্ধা নেদেখুৱায়। গাঁৱলীয়া ৰাইজৰ মতামত বিচাৰি পায় জন-সাহিত্য চৰ্চা কৰিলে। চীনদেশত প্ৰচলিত যোজনাই কিতাপ সম্পৰ্কে আমাক কি জনায় তাৰ আভাস দিওঁ। এইখিনিতে উল্লেখ কৰিব পাৰি যে চীনদেশত পুৰণিকালৰে পৰা জ্ঞানৰ সমাদৰ, আৰু ছপাখানা আৰু কাগজ এই দেশৰ আৱিষ্কাৰ। এইকেইটি যোজনাই চীনদেশীয় লোকে কিতাপ সম্পৰ্কে কিয় কয় তাৰ আভাস দিয়ে —

কিতাপ মেলা মানেই লাভ।

বিদ্বান লোকে চোৰাং কাম নকৰে।

প্ৰথমবাৰ কিতাপ এখন হাতত লোৱা মানে নতুন

বন্ধু এজনেৰে চিনাকি হোৱা; দ্বিতীয়বাৰ সেইখন
হাতত লোৱা মানে পুৰণি বন্ধুক লগ পোৱা। যদিহে
কোনোবাই অতীত আৰু বৰ্তমান জানিব খোজে
তেনেহ'লে তেওঁ পাঁচগাড়ী কিতাপ পঢ়ি ল'ব লাগে।

আল্‌বানিয়াত প্ৰচলিত যোজনা এটিয়ে কয়— যি পঢ়িব আৰু লিখিব
পাৰে তাৰ চকু চাৰিটা। এইদৰে কিতাপ আৰু জ্ঞানৰ সমাদৰ পুৰণি
কালৰ পৰা চলি আহিছে।

কিতাপ লাগে জ্ঞানৰ কাৰণে, জ্ঞান দৈনন্দিন জীৱনত আৱশ্যকীয়
যেন নালাগিলেও সংসাৰৰ জটিলতা বুজিবলৈ দৰকাৰ, মনৰ শান্তিৰ
কাৰণে লাগতিয়াল। জ্ঞান-বিদ্যাৰে চহকী, জীৱনৰ চেপাত পোৱা তিতা-
কেঁহাৰে চহকী বহুতো লোকে তেওঁলোকৰ অভিজ্ঞতাবোৰ কিতাপৰ
লগত সাঁচি থৈ গৈছে। এইবিলাক কিতাপ মানৱ জাতিৰ উমৈহতীয়া
সম্পত্তি; এইবিলাকে যুগ যুগ ধৰি এচামৰ পিছত এচামকৈ পাঠকৰ মন
আকৰ্ষণ কৰি আছে। পুৰণি ধৰ্মপুথি, কিছুমান দৰ্শনৰ কিতাপ, আত্মজীৱনী
আৰু কেতবোৰ উপন্যাস এই ধৰণৰ ৰচনা। এইবিলাকে পাঠকৰ
অন্তৰাত্মাত সঁহাৰি তোলে।

আজিৰ যুগত সৰহ কিতাপ আন ধৰণৰ। বৰ্তমান সভ্যতাৰ বিভিন্ন
আভাস এইবিলাকে দিবলৈ চেষ্টা কৰে। পাঠ্যপুথি, আৰু বোৱা-কটা,
ৰন্ধা-বঢ়া আদি কেনেকৈ কৰিব লাগে তাৰ সংকেত দিয়া কিতাপৰপৰা
সাধাৰণ উপন্যাস আৰু ভ্ৰমণ কাহিনীলৈ আজিৰ দিনত কিতাপৰ অলেখ
পো-পোৱালি। এইবিলাকৰ সৰহভাগ সময়ৰ লগে লগে সাময়িক কাম
সাধি লোপ পায়, তাৰে কিছুমান বাচে, পিছৰ যুগলৈ, মানৱ জাতিৰ
সম্পত্তি হিচাপে।

কিতাপ ওলায়ে আছে, কিতাপ আমি লিখিয়ে আছোঁ। ইয়াৰ
আটাইবিলাক পঢ়া সম্ভৱ নহয়, পঢ়িবৰ দৰকাৰো নহয়। এই কাৰণেই
ইংৰাজ দাৰ্শনিক বেকনে দিহা দিছিল এইদৰে — “কিছুমান কিতাপৰ

সোৱাদ ল'ব লাগে, আন কিছুমান লাগে গিলিব, আৰু অলপ সংখ্যক লাগে চোবাব আৰু হজম কৰিব।” জৱাহৰলাল নেহৰুৰ নতুন কিতাপ এখন ওলাইছে, বাতৰি কাকতত তাৰ পৰিচয়ো দিয়া হৈছে, কেনে ধৰণৰ পাত লুটিয়াই চাওঁচোন। এয়ে হ'ল কিতাপখনৰ সোৱাদ লোৱা বা কিতাপখন চাকি চোৱা। আজি বতৰ ডাৱৰীয়া, কাম-কাজো বিশেষ নাই, চাওঁ বিছনাত পৰি ডিটেক্টিভ উপন্যাস এখনকে পঢ়োঁ। একে পঢ়াই কিতাপখন শেষ হ'ল, কি পঢ়িলোঁ পিছত কোনোবাই সুধিলেও ভালকৈ ক'ব নোৱাৰোঁ, এয়ে কিতাপ একোখন গিলি থোৱা। আবেলি গ'লা পাণবজাৰলৈ, দোকানত দেখিবলৈ পাই হেলেন কেলাৰৰ আত্মজীৱনীখন লৈ আহিলা। কিতাপখন পঢ়িবলৈ লৈ হয়তো এফালৰ পৰা যোৱা নাই, মাজে মাজে জঁপিয়াই গৈছা, কিন্তু হঠাতে চকুত পৰিল— “সাহিত্যই মোৰ নন্দন কানন। ইয়াত মোৰ ভোট নথকা নহয়। কোনো ইন্দ্ৰিয়ৰ হেঙাৰে মোক মোৰ কিতাপ-বন্ধুসকলৰপৰা আঁতৰাই নাৰাখে। এওঁলোকে মোৰ লগতে নিঃসংকোচে সহজভাৱে কথা পাতে।” হেলেন কেলাৰে কেঁচুৱাতে দৃষ্টিশক্তি আৰু শ্ৰৱণশক্তি হেৰুৱাইছে, তেওঁ কলা মানুহৰ কাৰণে বিশেষকৈ সজা কিতাপহে পঢ়িব পাৰে, অথচ এইগৰাকী মহিলায়ে সাহিত্যৰ প্ৰতি এনেধৰণৰ প্ৰীতি প্ৰকাশ কৰিছে। কি বিপৰীত কথা! তুমি খন্তেক ৰ'লা, মন্তব্যখিনিৰ মৰ্ম বুজিবলৈ চেষ্টা কৰিলা। এয়ে কিতাপ চোবাই পাণ্ডুলিয়াই হজম কৰা।

আগৰ দিনত বোলে গুৰুগৃহত থাকি ছাত্ৰই জ্ঞান লাভ কৰিছিল; সেই দিনত কিতাপ-পত্ৰৰ অভাৱ থকাত ছাত্ৰই গুৰুৰ মুখৰপৰা যি ওলায় তাৰ ওপৰতে নিৰ্ভৰ কৰিছিল। আজি যন্ত্ৰৰ যুগত গুৰুৰ স্থান সৰহখিনি কিতাপে কাঢ়ি লৈছে। এতিয়া কিতাপেই গুৰু। অৱশ্যে এই গুৰুৰ সন্মান ৰাখিবলৈ হ'লে নিজৰ বুজ-বিবেচনাৰো আপডাল কৰি লোৱা দৰকাৰ।

স্কুল-কলেজত নপঢ়িও ঘৰতে কিতাপৰ সহায়ত জ্ঞান আৰ্জন কৰিব পাৰি। জ্ঞানেই হেনো শক্তি। কথা-বতৰা জানিলে বিবেচনা বাঢ়ে, সাহ বাঢ়ে, বুদ্ধি মুকলি হয়। আমাৰ দেশত আজিকালি বহুতো লোকে লিখা-পঢ়া জানে, পণ্ডিত লোকো কেতবিলোক হৈছে। এশবছৰমান আগেয়ে দেশখনত বিদ্যাৰ অনুশীলন নাছিল, সেই কাৰণে মানুহৰ মন ভীৰুতা আৰু কু-সংস্কাৰে আৱৰি ৰাখিছিল। দেশবাসীৰ এই অজ্ঞান একাৰ লক্ষ্য কৰি আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকনে মন্তব্য কৰিছিল এইদৰে — “হে মোৰ অসমিয়া মিত্ৰ সকল, বিদ্যা জেনেকৈ ইহকালত উপকাৰক আন একো তেনে নহই; কিন্তু যদি সভ্য আৰু সুখি হ'ব খোজা তেন্তে কৃষি আৰু সিল্প কৰমত ইংৰাজৰ দৰে পাৰ্গত হ'বলৈ পুৰস্বার্থ কৰা। তোমালোক নিচই অগিয়ান আৰু সেই বিদ্যাৰ ভূ নোপোৱা আৰু জানিবলৈকো শ্রম নকৰা।...” অৰ্থাৎ বিদ্যা আৰু জ্ঞানেই উন্নতিৰো মূল, কোনো বিষয়ে নাজানিলে জানো সেই বিষয়ত হাত দিব পাৰি?

যিমানেই বিদ্যাৰ অনুশীলন হয়, সিমানেই কিতাপৰ সমাদৰ বাঢ়ে; সিমানেই ৰাইজেও নিজৰ অভাৱ-অভিযোগ বুজি উঠে। ৰাইজ সজ্ঞান আৰু সজীৱ হ'লে ৰাষ্ট্ৰৰ শাসনত কেৰোণ নালাগে, শাসন ৰাইজৰ ওপৰত মহাভাৰ হৈ পৰাৰ ভয় নাথাকে। কিছুমান কিতাপৰ ৰাইজৰ ওপৰত অদ্ভুত প্ৰভাৱ। বিবেকানন্দ, ৰামমোহন ৰায়, গান্ধীজী আদি লোকৰ ৰচনাই আমাৰ জাতীয় জাগৰণ বহুতো বেগী কৰিছে; ইউৰোপত ৰুছো, মাৰ্ক্স আদি চিন্তাবীৰৰ ৰচনাই সমাজ পৰিৱৰ্তনত প্ৰেৰণা যোগাইছে। একো একোখন কিতাপে যি পোহৰ দিয়ে সেই পোহৰত ৰাইজে যেতিয়া নিজৰ পথ বিচাৰি পায়, তেতিয়া শাসনযন্ত্ৰ কঁপি উঠে, কিতাপ পুৰি পেলোৱা হয়, লেখকক শাস্তি দিয়া হয়, চলে বিবিধ অত্যাচাৰ; তথাপি সেই পোহৰৰ বিশ্ব লোপ নাপায়, লুকাই নাথাকে, ৰাইজে নিজৰ গন্তব্য

স্থান পায়গৈ। সত্যৰ বিশ্ব দাঙি ধৰা এনে কিতাপ ধ্বংস কৰিলে কি হয় সেই কথা লক্ষ্য কৰি স্বাধীনচিঁতীয়া মিল্টনে মন্তব্য কৰিছিল, “সজ কিতাপ এখন ধ্বংস কৰাতকৈ বৰং মানুহ এজনকে হত্যা কৰা; যি মানুহ এজনক হত্যা কৰে সি ভগৱানৰ প্ৰতিকৰূপ বিবেচনা সম্পন্ন প্ৰাণী এটিকে হত্যা কৰে; কিন্তু যি সজ কিতাপ এখন ধ্বংস কৰে সি বিবেচনাকে (বিচাৰণা, যুক্তি) হত্যা কৰে।”

কঠিন শব্দৰ অৰ্থ :

অশ্ৰদ্ধা	—	শ্ৰদ্ধাহীন, অসন্মান, অভক্তি।
পাণ্ডলিওৱা	—	জন্তুয়ে খাদ্য পেটৰ পৰা মুখলৈ উলিয়াই চোবোৱা কাৰ্য।
অন্তৰাত্মা	—	অন্তৰত থকা আত্মা, জীৱাত্মা।
শাসনযন্ত্ৰ	—	শাসক, শাসকীয়া ব্যৱস্থা।

আৰ্হি প্ৰশ্ন

(ক) অতি চমু প্ৰশ্ন (প্ৰতিটো প্ৰশ্নৰ মূল্যাংক— ১)

- ১। ছপাখানা আৰু কাগজ আৱিষ্কাৰ কোন দেশৰ আৱিষ্কাৰ?
- ২। গুৰুৰ স্থান আজিৰ যুগত কিহে কাঢ়ি লৈছে?
- ৩। ইংৰাজ দাৰ্শনিক বেকনে কিতাপ অধ্যয়নৰ বিষয়ে কি দিহা দিছিল?
- ৪। বিদ্যাৰ অনুশীলন নহ'লে কি হয়?
- ৫। কিতাপ আৰু কিতাপ অধ্যয়নৰ বিষয়ে বিদেশত প্ৰচলিত এটি যোজনা লিখা।

(খ) চমু প্ৰশ্ন (প্ৰতিটো প্ৰশ্নৰ মূল্যাংক— ২ অথবা ৩)

- ১। হেলেন কেলাৰৰ আত্মজীৱনীত থকা কি কথাই মানুহক কিতাপ অধ্যয়নৰ বাবে অনুপ্রাণিত কৰিছিল?
- ২। আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকনে বিদ্যা আৰু জ্ঞান সন্দৰ্ভত অসমীয়া মানুহক কোৱা কথাখিনি বিশ্লেষণ কৰা।
- ৩। দেশ আৰু জাতিক প্ৰশ্ন অধ্যয়নে কিদৰে উপকৃত কৰে, প্ৰবন্ধটিৰ আধাৰত বিচাৰ কৰা।
- ৪। সাহিত্যৰ প্ৰতি থকা প্ৰীতিয়ে জীৱনক কেনেদৰে উদ্ভাসিত কৰিব পাৰে, হেলেন কেলাৰৰ আত্মজীৱনীৰ আঁত ধৰি বিচাৰ কৰা।
- ৫। “.... কিন্তু যি সজ কিতাপ এখন ধ্বংস কৰে সি বিবেচনাকে হত্যা কৰে।”— কথাষাৰ ব্যাখ্যা কৰা।

(গ) দীঘল প্ৰশ্ন (প্ৰতিটো প্ৰশ্নৰ মূল্যাংক— ৪ অথবা ৫)

- ১। “অনাখৰী চহা লোকেও কিতাপৰ পৰা লাভ কৰিব পৰা জ্ঞানক অশ্ৰদ্ধা নেদেখুৱায়।” পাঠটিৰ সহায়ত আলোচনা কৰা।
- ২। “কিছুমান কিতাপৰ সোৱাদ ল'ব লাগে, আন কিছুমান লাগে গিলিব, আৰু অলপ সংখ্যক লাগে চোবাব আৰু হজম কৰিব।” কথাখিনিৰ তাৎপৰ্য বিশ্লেষণ কৰা।
- ৩। “হে মোৰ অসমীয়া মিত্ৰ সকল, বিদ্যা জেনেকৈ ইহকালত উপকাৰক আন একো তেনে নহই;” —কথাষাৰৰ যুক্তি-যুক্ততা বিচাৰ কৰা।
- ৪। “কিছুমান কিতাপে ৰাইজৰ ওপৰত অদ্ভুত প্ৰভাৱ পেলায়।” পাঠটোৰ সহায়ত বুজাই লিখা।

৫। “আজি যন্ত্ৰৰ যুগত গুৰুৰ স্থান সবহাখিনি কিতাপে কাঢ়ি লৈছে। এতিয়া কিতাপেই গুৰু।” কথাখিনি পাঠটিৰ সহায়ত আলোচনা কৰা।

পাঠবোধ :

জ্ঞানে মানুহক জীয়াই ৰাখিছে। জীৱনৰ, সংসাৰৰ জটিলতাক বুজিবলৈ মানুহক জ্ঞানৰ প্ৰয়োজন। জ্ঞান কিতাপৰ পাতত সঞ্চিত হৈ থাকে। যুগ যুগ ধৰি মানুহে লাভ কৰা অভিজ্ঞতা, জ্ঞান, সত্যানুসন্ধান সকলো কিতাপৰ পাতত থূপ খাই আছে। সেইবাবেই কিতাপ সকলোৰে শ্ৰদ্ধেয়।

পৃথিৱীত যিমানবোৰ ধৰ্মগ্ৰন্থ, দৰ্শনৰ কিতাপ, আত্মজীৱনী বা অন্যান্য বিষয়ৰ কিতাপ লিখা হৈছে— সকলোতে আছে অভিজ্ঞতা আৰু জীৱনমুখী চিন্তা, যি মানুহক ভবাই তোলে আৰু জীৱন-যাপনৰ সহজ, শুদ্ধ আৰু পৱিত্ৰ পথৰ নিৰ্দেশ দিয়ে। অতীজৰে পৰা আজিলৈকে কিতাপেই মানুহৰ সহৃদয়, শ্ৰেষ্ঠতম বন্ধু। কিতাপ সত্যৰ পোহৰ বিলোৱা কাহানিও নুনুমোৱা এক বস্তু। তাৰ পোহৰত ভাস্কত হৈ উঠে মানুহ, ভাস্কত হৈ থাকে জীৱন। কিতাপে মানুহৰ অন্তৰাত্মা পৱিত্ৰ কৰে। জ্ঞানৰ পৰিসৰ বঢ়ায়। জীৱন-যাপনৰ মান উন্নত কৰে। শাসন কাৰ্য নিয়াৰিকৈ আৰু সত্যৰ আলোকত চলি থকাৰ বাবে কিতাপেই পথৰ সন্ধান দিয়ে। কিতাপ এখন নষ্ট কৰাটো মানুহ হত্যা কৰাতকৈও নিকৃষ্ট কাম।

ওপৰঞ্চি তথ্য :

পাঠটি হোমেন বৰগোহাঞি সম্পাদিত ‘শ্ৰেষ্ঠ অসমীয়া নিৰ্বাচিত প্ৰবন্ধ’ শীৰ্ষক গ্ৰন্থৰ পৰা লোৱা হৈছে। লেখক গোস্বামী, লোক-সংস্কৃতিৰ গবেষক আৰু অসমৰ বৌদ্ধিক জগতৰ এগৰাকী পুৰোধা ব্যক্তি।

শিক্ষকৰ প্ৰতি :

কিতাপ আৰু অধ্যয়ন সম্পৰ্কে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীক বহলাই ক'ব আৰু লগতে এই সম্পৰ্কে অন্য দুই-এজন লেখকৰ কথাও ক'ব।

শিক্ষকে শ্ৰেণী কোঠাত বিভিন্ন বিষয়ৰ বিখ্যাত গ্ৰন্থসমূহ দেখুৱাব পাৰে। কিতাপ বা গ্ৰন্থ অধ্যয়নৰ জৰিয়তে জগত জিনা বিশিষ্ট ব্যক্তিসকলৰ আলোকচিত্ৰ, তেওঁলোকৰ সৃষ্টিৰাজি দেখুৱাব পাৰে। কুইজ, প্ৰশ্নোত্তৰ ইত্যাদিৰ প্ৰতি ছাত্ৰ-ছাত্ৰীক আগ্ৰহী কৰিবলৈ যত্নপৰ হ'ব পাৰে।